

De val van het politiek centrum en de opkomst van extremen

Inleiding

Wat denkt u als iemand zich politiek links noemt? Of misschien noemt u zichzelf wel links? Hoe reageert men hier op? Bestaat links überhaupt nog? Meestal noemt men zich progressief. Een al even onbepaalde term die in de media veelal verwijst naar standpunten rond identiteit. Ik vraag het u omdat deze thesis voor een deel gaat over wat linkse politiek momenteel nog inhoudt. Ik ga het hier echter niet hebben over de inhoud van mijn thesis maar eerder over waarom dat deze inhoud belangrijk is.

Een politieke crisis

Wat is politiek?

Het karakter van links gaat ons aan omdat het politiek landschap in West-Europa drastisch aan het veranderen is. De gegevens zijn bekend: zowel in Nederland als in Frankrijk werden de sociaal democraten zo goed als weggevaagd en in Duistland, Italië, Spanje, Zweden en Oostenrijk slikken de sociaal democraten nederlaag na nederlaag. Daar tegenover boekt extreem rechts in Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk en Nederland electorale winst.

Deze thesis probeert te begrijpen hoe deze huidige politieke situatie tot stand kwam en hoe het nu verder moet: welke politieke strategie hier succesvol kan zijn. Deze vraag wordt in het werk niet rechtstreeks behandeld. In de onderzoeksvraag is de betekenis van het concept 'depolitisering' betrokken.

Deze zoektocht naar conceptuele duidelijkheid, heeft een logisch begin. Als we willen weten wat 'depolitisering' inhoudt, moeten we eerst weten wat 'politiek' betekent. Voor een antwoord op deze vraag kijken we naar de politieke filosofie van Ernesto Laclau en Chantal Mouffe die zij opbouwen in hun boek *Hegemony and Socialist strategy Towards a new radical democratic politics*.

Voor Mouffe en Laclau bestaat politiek uit twee aspecten. Er is als eerste de essentie van politiek. Voor hun is dit dat politiek een fundamentele onoplosbare strijd tussen verschillende maatschappijvisies betreft. Het tweede aspect is 'hegemonie'. De hegemonie is de ideologie

of beter gezegd het politiek discours dat dominant wordt in een samenleving. Dit houdt ook in dat de samenleving gevormd wordt naar het ideaal van dit politiek discours.

Dit aspect van politiek houdt in dat politiek niet enkel betrekking heeft op staatsinstellingen maar op het geheel van de maatschappij. Politiek gaat ook over hoe men zich identificeert en hoe men de wereld begrijpt. Een hegemonische orde geeft de samenleving en onze identiteit vorm. Concreet betekent dit dat onze samenleving altijd verscheurd is, er heerst altijd een politiek conflict tussen manieren waarop de maatschappij voorgesteld en begrepen wordt maar ook tussen identiteiten, manieren waarop we onszelf begrijpen.

Wat we in deze theorie vinden is niet enkel een definitie maar ook de logica van het politieke. Een beschrijving van hoe politieke bewegingen en hun ideeën in elkaar zitten en hoe deze aan de macht kunnen komen. Je kan het misschien politieke strategie noemen, en een deel van deze strategie is depolitisering. Depolitisering is de verankering van een bepaald politiek discours: Een bepaald standpunt dat niet meer wordt aangevallen.

Een voor de hand liggend voorbeeld is het huidig maatschappelijk debat over hoe we onze economie moeten organiseren. Ik bedoel hiermee dat dit debat onbestaand is. Er wordt niet meer politiek gestreden, gediscussieerd over de economie. Hierdoor is onze economie, niet meer het onderwerp van de essentie van politiek en is het dus ‘gedepolitiseerd’. Een onderwerp depolitiseren is een deel van de logica van het politieke en houdt een verankering in van een bepaald politiek denkkader.

Post-Democratie

Laclau en Mouffe passen deze theoretische bevindingen toe op onze huidige politieke ruimte. Hieruit blijkt dat het neoliberale project succesvol is. Zo succesvol, dat ze hele delen van het maatschappelijk debat heeft weten te depolitiseren, onder meer doordat ze er in slaagt de sociaal democratische partijen te incorporeren in haar gedachtengoed. De huidige orde wordt als vanzelfsprekend en natuurlijk ervaren.

Deze situatie is nefast voor onze democratie. Een herkenbaar kenmerk hiervan is dat maatschappelijke debatten niet meer gaan over conflicterende maatschappelijke projecten maar technische zaken. Als wij gaan stemmen kunnen wij niet kiezen tussen werkelijk verschillende visies op de maatschappij. Ons politiek bestel en de overheidsorganen dienen enkel nog om de heersende orde te ‘managen’.

Een kenmerk hiervan is dat frustraties, ervaringen en belangen van bepaalde sociale groepen die voorheen politiek vertegenwoordigd werden, nu op de achtergrond blijven. Deze frustraties kwamen pas duidelijk naar boven na de financiële crisis van 2008 wanneer de beperkingen en gebreken van de neoliberale orde naar boven kwamen. De drastische besparingsmaatregelen als antwoord op deze crisis, hebben nog steeds nefaste gevolgen. Vooral in Zuid-Europese landen waar een groot deel van de middenklasse in een proces van verpaupering en precarizing geduwd wordt.

We bevinden ons in een ‘interregnum’ zoals Gramsci het zou noemen. Een onbestuurbare periode waar het oude systeem stervende is maar de nieuwe orde nog niet geboren kan worden. In deze crisis heerst een strijd om de nieuwe hegemonische orde waar rechts momenteel de overhand in heeft. Het rechtse antwoord op de huidige crisis heeft een discours ontwikkeld dat de volkssoevereiniteit terug wil winnen. Deze wordt echter begrepen in nationalistische en populistische termen waardoor verschillende sociale groepen, maar vooral immigranten, uitgesloten worden. Een overwinning van dit rechtse antwoord zou ons waarschijnlijk in een nationalistische en autoritaire vorm van het neoliberalisme storten.

Besluit

De centrale vraag is wat het antwoord van links hierop is zodat de opkomst van een autoritair rechts vermeden kan worden. Momenteel is dit niet meer dan vanuit een morele superioriteit met de vinger wijzen. Welke inhoud links moet voorstellen als oplossing voor onze huidige crisis, laat mijn thesis in het midden. Wel probeerde ik te beschrijven welke politiek links moet voeren om succesvol te zijn. De essentie van nieuw links in Europa vat Chantal Mouffe gevat samen in haar nieuw boek, *For a Left Populism*:

“We are currently witnessing in Western Europe a ‘populist moment’ that signals the crisis of neoliberal hegemony. The central axis of the political conflict will be between right- and left-wing populism. By establishing a frontier between ‘the people’ and ‘the oligarchy’, a left-populist strategy could bring together the manifold struggles against subordination, oppression and discrimination.”